

XIX. YÜZYIL ISLAHATLARI

II. Mahmut Dönemi'nde Yapılan İslahatlar

Sened-i İttifak (1808)

Bu senet II. Mahmut ile âyânlar arasında imzalanmıştır.

Âyanlarla II. Mahmut arasında Sened-i İttifak'ın yapılmasında Alemdar Mustafa Paşa önemli rol oynadı. Sened-i İttifak ile Osmanlı Devleti âyanların varlığını ve haklarını tanımıştır.

Askeri Alanda Yapılan Yenilikler

Nizam-ı Cedit'in yerine Sekban-ı Cedit ismiyle yeni bir ocak kurdu. Ancak yeniçerilerin isteğiyle Sekban-ı Cedit Ocağı kaldırıldı.

Sekban-ı Cedit'in kaldırılması yeniçerilerin şımarmasına neden oldu. II. Mahmut yeniçerilerden **Eşkinci** adıyla yeni bir ocak kurdu. Bu ocak Avrupa tarzında eğitim yapacaktı. Yeniçeriler "eğitim istemeyiz" diyerek, ayaklandılar. Buna karşılık halk, esnaf, medrese öğrencileri, topçu birlikleri padişahın yanında toplanarak Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdılar (1826).

Böylece;

- Padişahın devlet yönetimindeki otoritesi yeniden güçlenmiştir.
- Yeniliklere engel olan bir kurum ortadan kaldırılmıştır.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yerine **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** adıyla yeni bir askeri örgüt kuruldu. Bu ordu çağdaş nitelikli merkez ordusu olarak kuruldu (Bölük, tabur, alay, şeklinde düzenlenmiştir).

Hükümet ve Yönetim Alanında Yapılan Yenilikler

- XVIII. yüzyıldan itibaren önemini kaybeden Divan örgütü kaldırılarak yerine bugünkü anlamda bakanlıklar (nazırlıklar) kuruldu.
- Devlet memurları dahiliye ve hariciye diye ayrılmıştır. Tımar ve zeamet kaldırılarak devlet memurlarına maaş bağlanmıştır.
- Görevden alınan veya ölen devlet adamlarının mal varlığına el koymak demek olan müsadere usulü kaldırıldı. Böylece II. Mahmut, mülkiyet hakkının güvence altına alınmasını amaçlamıştır.
- Osmanlı uyruğundaki herkese tam bir din ve mezhep özgürlüğü tanınmıştır.
- İller merkeze bağlanmış ve âyanlıklar kaldırılmıştır.
- Anadolu ve Rumeli’de ilk defa askeri amaçlı nüfus sayımı yapılmıştır (1831).

Eğitim ve Kültür Alanlarında Yapılan Yenilikler

- Medreselerin yanında Avrupa tarzında eğitim kurumları açıldı. Bu dönemde İlköğretimin zorunluluğu kabul edildi.

II. Mahmut döneminde Avrupa tarzında sivil okulların açılması Osmanlı ülkesinde kültür çatışmasına neden oldu. Eğitimde doğan bu iki başlılık Cumhuriyet Dönemi’ne kadar devam etti. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’yla ikilik ortadan kaldırılmıştır.

- İlk defa bu dönemde Fransa’ya öğrenci gönderilmiş, yabancı dil bilen Müslüman çevirmenler yetiştirilmiştir.

Ekonomi Alanında Yapılan Yenilikler

- Vergilendirmede adalet esasları göz önüne alınmış ve bazı vergiler kaldırılmıştır.
- Yerli malların kullanılması teşvik edilmiştir. Osmanlı parasının dışarıya çıkışını önlemek için yabancı kumaştan elbise yapılması yasaklanmıştır.
- Yeni kurulan ordunun elbise ve ayakkabı ihtiyacının karşılanması için Bakırköy'de bez, Eyüp'te iplik, İzmit'te çuha ve Beykoz'da deri fabrikaları kurulmuştur.
- Osmanlı tüccarlarının yabancı tüccarlarla rekabet edebilmesi için gümrük vergilerinde kolaylık sağlanmıştır.

Tanzimat Dönemi (1839 - 1876)

Tanzimat Fermanı

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinde;

- Osmanlı Devleti'nin varlığını kendi kuvvetiyle koruyamayacağını anlamasından sonra Avrupalı devletlerin desteğini sağlamak istemesi
- Rusya'nın Hristiyan halka yeni haklar verilmesi için yaptığı baskıların önlenmek istenmesi
- Osmanlı Devleti'nin kanunlarda bazı düzenlemeler yapmak istemesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

1. Müslüman ve Hristiyan bütün halkın ırz, namus, can ve mal güvenliği devletin güvencesi altında olacaktır.

Bu hükümlerle; din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin halka eşitlik ve devlet güvencesi verilmiştir.

2. Vergiler herkesin gelirine göre düzenli bir şekilde toplanacaktır.

Bu hükümlerle; vergilerin toplanmasındaki eşitsizlik ve haksızlıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

3. Askerlik işleri düzene konulacak, askere alma ve terhis işleri sağlam esaslara bağlanacaktır.

Bu hükümlerle;

- Askerlikte ocak usulü ortadan kaldırılmış, askerlik vatan görevi haline getirilmiştir.
- Hristiyanların askerlik yapması zorunlu hale getirilmiştir.

4. Mahkemeler açık olarak yapılacak ve hiç kimse haksız yere idam edilmeyecektir.

5. Herkes mal ve mülküne sahip olacak, miras bırakabilecek ve müsadere kaldırılacaktır.

Bu hükümlerle; şahısların mülkiyet hakkı devlet garantisi altına alınmıştır. Böylece sermaye birikimine ortam hazırlanmıştır.

6. Rüşvet ve iltimas kaldırılacaktır.

7. Herkes kanun önünde eşit olacaktır.

Bu hükümlerle; tüm Osmanlı vatandaşları arasında eşitliğin sağlanması istenmiş, bu durum Osmanlılık fikrine esas olmuştur.

Padişah Abdülmecit, Tanzimat Fermanı'yla açıklanan hükümlere uyacağına, fermana dayanarak yapılacak bütün yasaları uygulayacağına ve gerekli ıslahatları yapacağına yemin etmiştir. Böylece padişah;

- Yetkilerini kendi rızasıyla kısıtlamıştır.
- Kendi gücü üzerinde kanun gücünü kabul etmiştir.

Islahat Fermanı

Islahat Fermanı'nın başlıca maddeleri şunlardır:

1. Din ve mezhep özgürlüğü sağlanacak, okul, kilise ve hastane gibi binalar tamir ve yeniden inşaa edilebilecektir.

Bu hükümlerle; Hristiyanlara tam bir dini serbestiyet getirilmiş, açılan okullar milli isyanların artmasına neden olmuştur.

2. Hristiyan ve Musevilere karşı küçük düşürücü sözler ve deyimler kullanılmayacaktır.

Bu hükümlerle; gayrimüslimlerin isyanlarının önlenmesi ve Müslüman - Hristiyan çatışmasının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

3. Hristiyan ve Museviler devlet memuru olabilecek, çeşitli okullara girebilecektir.

Bu hükümlerle; Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki en önemli ayrılık giderilmiştir.

4. İşkence, dayak ve angarya kaldırılacaktır.

5. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacak ve iltizam usulü kaldırılacaktır.

6. Askerlik için nakdi bedel kabul edilecektir.

Bu hükümlerle; Hristiyanlar para ödeyerek askerlik görevinden muaf tutulmuştur.

7. Hristiyanların il meclisine üye olmaları kabul edilecektir.

Islahat Fermânı'ndan sonra Hristiyanların çoğunlukta olduğu yerlerde yerel yönetim Hristiyanların denetimine geçti. Bu da devletin parçalanmasını hızlandırmıştır.

8. Yapılacak antlaşmalarla yabancı uyruklular vergilerini vermek şartıyla mal ve mülk sahibi olabileceklerdir.

Bu hüküm, yabancı sermayenin ülkede yatırım yapmasına olanak sağlamıştır.

9. Mahkemeler açık yapılacak, herkes kendi dinine göre yemin edecektir.

10. Patrikhanede yeni meclisler kurulacak, bu meclislerin aldığı kararlar Babıali tarafından tasdik edildikten sonra yürürlüğe girecektir.

Bu hüküm, Balkanlarda yeni Hristiyan devletlerin kurulmasına yol açmıştır.

11. Tarım ve ticaret işleri düzenlenecek, herkes şirket ve banka gibi ticari nitelikli kurumlar açabilecektir.

Meşrutiyet Dönemi

1. I. Meşrutiyet'in İlanı ve Kanun-ı Esasi

I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde;

- Yeni Osmanlıların Meşrutiyet'in ilan edilmesi için çalışmaları
- İstanbul Konferansı'nda Osmanlı Devleti aleyhine karar alınmasının önlenmek istenmesi
- İmparatorluk içindeki ulusların isyan etmelerinin önlenmek istenmesi

etkili olmuştur.

Kanun-ı Esasi'nin Önemli Maddeleri

1. Saltanat ve hilafet hakkı ve makamı Osmanoğulları soyunun en büyük erkek evladına aittir.

Bu madde Osmanlı Meşrutiyeti'nin monarşik karakter taşıdığını göstermektedir.

2. Devletin dini İslam'dır. Yasalar dini hükümlere aykırı olamaz.

Bu madde Osmanlı anayasasının teokratik ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

3. Yasama görevi; Âyan Meclisi ve Mebusan Meclisi'ne verilmiştir.

4. Âyan Meclisi üyeleri padişah tarafından ölünceye kadar tayin edilebilecekti. Mebusan Meclisi'nin üyeleri dört yılda bir yapılan seçimle her ellibin Osmanlı erkeğinin seçeceği milletvekillerinden oluşacaktır.

Osmanlı Devleti'nde parlamenter sisteme geçilmiştir.

5. Yürütme yetkisi; başında padişahın bulunduğu Bakanlar Kurulu'na (Heyet-i Vükela'ya) verilmiştir.

6. Kanun teklifini sadece hükümet yapabilecektir.

Bu maddeler Mebuslar Meclisi'nin etkinliğini azaltmış ve bir danışma meclisi durumuna düşürmüştür.

7. Bakanlar Kurulu'nun başkan ve bakanlarını padişah seçer, atar ve gerektiğinde azleder.

8. Mebuslar Meclisi'nin başkanı ve iki yardımcısı Meclisin gösterdiği adaylar arasından padişah tarafından seçilir.

9. Meclisi açmak ve kapatmak padişaha aittir.

10. Hükümet Meclise karşı değil, padişaha karşı sorumlu olacaktır.

Bu madde, padişahın yetkilerinin milli iradenin üstünde olduğunu göstermektedir.

11. Anayasada kişi özgürlüğü, öğretim ve öğrenim özgürlüğü, mülkiyet hakkı, din özgürlüğü, basın özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, vergi eşitliği, yasal eşitlik ve dilekçe hakkı gibi temel haklar yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nde kişisel haklar ve özgürlükler genişlemiş ve anayasa güvencesine alınmıştır.

12. Padişah, devlet güvenliğini bozduğu gerekçesiyle polis araştırması yaptırabilecek ve sonunda suçlu görülen kişileri sürgüne gönderebilecektir.

- Kanun-i Esasi Türk tarihinin Avrupa tarzındaki ilk anayasasıdır.
- Halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak olmuş ve I. Meşrutiyet Dönemi başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in İlanı

II. Abdülhamit'in Mebuslar Meclisi'ni kapatması ve anayasayı yürürlükten kaldırması meşrutiyet yanlılarını yeniden harekete geçirdi. Meşrutiyet yanlıları 1889 yılında **İttihad-ı Osmani Cemiyeti**'ni kurarak örgütlendiler.

Ahmet Niyazi Bey Manastır'da kendilerine bağlı birliklerle ayaklandılar. Rumeli'de Meşrutiyet isteğiyle gösterilerin artması sonucunda II. Abdülhamit Meşrutiyet'in yürürlüğe girdiğini ilan etmek zorunda kaldı (23 Temmuz 1908).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Kanun-ı Esasi'de Yapılan Önemli Değişiklikler

1. Padişah Mebuslar Meclisi'nde anayasaya bağlılık yemini edecektir.

Kanun üstünlüğü ilkesi pekiştirilmiştir.

2. Padişah Bakanlar Kurulu'nun yalnızca başkanını seçmekle yükümlüdür.

3. Bakanlar Kurulu Mebuslar Meclisi'ne karşı sorumludur.

Padişahın yürütme ile ilgili yetkileri kısıtlanmış, millet iradesi yürütme organı üzerinde denetim hakkı elde etmiştir.

4. Mebuslar Meclisi başkanını kendisi seçer.

5. Ekonomi, ticaret ve barış antlaşmaları Mebuslar Meclisi'nin onayından sonra yürürlüğe girer.

6. Mebuslar Meclisi ve Âyân Meclisi padişahın izin almadan yasa önerme hakkına sahiptir.

7. Padişah, veto ettiği bir yasa tasarısı değişmeden yeniden mecliste kabul edilirse bu tasarımı onaylamak zorundadır.

5. 6. ve 7. maddeler padişahın yasama yetkisinin kısıtlandığını göstermektedir.

8. Padişahın meclisi feshetme yetkisi oldukça zorlaştırılmıştır.